

כי תצא - 'דרגות חופש' כמניע לדרש ההלכתי

ד"ר חזות גבריאל

הרמב"ם הבין את י"ג מידות הדרש כקוד שרירותי. פירוש הדברים הוא שהמידות הן כללי היסק שרירותיים, שאין להם כשלעצמם כל משמעות ותפקיד. ניתן היה לקודד את האינפורמציה המדרשית בתורה גם באמצעים אחרים. נגדו טוען הרב 'הנזיר' בתוקף כי המידות כשלעצמן הן בעלות משמעות עצמית ולא רק ככלי פענוח לאינפורמציה החבויה בתוך פסוקי המקרא.

דומה כי שורש הויכוח הוא בכך שהרב 'הנזיר' אינו מוכן לקבל כי הקב"ה ברא את עולמו, או את התורה, באופן שיש בהם משהו שרירותי. לכל דבר בעולם ובתורה צריכה להיות משמעות מצד עצמו ולא רק כמכשיר שרירותי המיועד להשגת מטרה אחרת. הרמב"ם, אינו מוטרד מן העובדה שיש בתורה או בעולם רכיבים שרירותיים. הלא מכל מקום צריך היה לבחור בקוד כלשהו.

יותר מכך, הרמב"ם סובר כי 'לשון הקודש' היא **הסכמית**, ואין לה משמעות מצד עצמה. לשיטתו היא אינה שונה באופן מהותי מכל לשון אחרת, והקב"ה בחר בה באופן שרירותי, ולא בגלל סגולות מיוחדות. הרמב"ן והראב"ד, לעומתו, סוברים שיש ל'לשון הקודש' כמה סגולות ייחודיות שלא קיימות בלשונות האחרות. לשיטתם, 'לשון הקודש' היא אופן ביטוי ייחודי, שרק באמצעותו ניתן לבטא את התוכן המדויק של התורה, (=רצון האל). בקיומן של '**דרגות חופש**' בלשון המקרא הם רואים בעיה תיאולוגית.

הרמב"ם (**מורה הנבוכים** ח"ג פי"ג), קובע כי כל פרט בבריאה הוא תכלית לעצמו, ולא שכל הבריאה נועדה למען האדם. המהר"ם גבאי, (**עבודת הקודש**, וכן **בספר הכללים**, מתוך **לשם שבו ואחלמה**, כלל טו ענף יא), חולק עליו וסובר כי הכל נועד לתכלית האדם. זאת ועוד, ידועה שיטתו של הרמב"ם (**מורה הנבוכים** ח"ג סופכ"ו) ביחס לטעמי המצוות. הרמב"ם נמנה על אלו הסוברים כי יש למצוות טעם רק באופן כללי, אולם הוא אינו מתאים לפרטים. הקב"ה צריך היה לקבוע את הפרטים באופן כלשהו, שכן לא ניתן להותיר חללים ועמימויות בהלכה, ולכן הוא קבע את הפרטים באופן שרירותי וללא כל טעם. הרמב"ם איננו מוטרד משאלות של '**דרגות חופש**' שרירותיות ומיותרות בבריאה.

קביעת הרמב"ם (**מורה הנבוכים**, ח"ג פי"ז), לפיה הקב"ה משגיח רק על המינים בכללם ולא על כל פרט בהם, עוררה פולמוס רחב מאד. היו שכינו אותה כפירה ממש. גם שם מדובר על '**דרגות חופש**' מיותרות בבריאה. אם אין השגחה על כל פרט אלא על המין בכללו, כי אז החלפה בין שור אחד למשנהו לא תשנה מאומה. אין לשור מסוים תפקיד אלא רק למין השוורים בכללו. זוהי שוב תפיסה של '**דרגות חופש**' מיותרות בבריאה. ההבחנה בין הפרטים אינה משמעותית, וניתן להחליף ביניהם ללא כל שינוי מהותי. בכל הקביעות הללו כרוכה אותה בעייתיות בשיטת הרמב"ם.

המינוח '**דרגות חופש**' נשאב מקביעות אלו. במתמטיקה ובפיסיקה נהוג לכנות מצב בו ניתן להחליף אלמנטים ללא כל השפעה על המצב בכללו כ'**דרגות חופש**' במערכת. בנוסח אחר נאמר כי אם ניתן להחליף בין פרטים, אזי שני מצבים שונים ייראו בדיוק אותו דבר. כל הדוגמאות הללו מצביעות על הבעייתיות בתפיסה שהקב"ה יצר את התורה או ברא את העולם באופן שהוא שקול לאופנים אחרים, כלומר שהאופן הזה נבחר שרירותית. אולם, מכוון שהקב"ה הוא בורא העולם והתורה, אין מה שיכול למנוע ממנו לעשות זאת כך שלכל פרט תהיה משמעות מהותית, ללא כל שרירותיות. זהו חוסר מסוים בשלמותו וכל יכולתו של הבורא.

זו הבעיה הקיימת בייתור התוכני בטקסט. אם התוכן של התורה אינו נצרך, או אז ישנם כמה ניסוחים היכולים להכיל את אותו תוכן. זוהי מציאות של '**דרגות חופש**' בתורה ובשפה (=לשון הקודש). בשל כך, בעלי המדרש מחפשים תמיד תשובה לשאלה - מדוע הנוסח שנבחר הוא מהותי ולא אחד מיני רבים אפשריים?

להערות ולרכישת ספרי 'מידה טובה': hazutg@gmail.co.il